

Tartu meistrivõistlused mälumängus. X etapp 30.03.2011. Küsimused: Madis Hurt, Ants Siim, Jaak Sõnajalg

Estica

1. Igale vähegi innukamale suguvõsaurijale on see andmebaas lausa möödapääsmatu vahend oma perekonnavaloo selgitamisel. Kodulehe sõnul on "... digiteeritud arhiiviallikaid sisaldav veebikeskkond, mis võimaldab kõigil huvilistel tutvuda enimkasutatavate ja huvipakkuvamate Rahvusrhiivi üksustes ja Tallinna Linnaarhiivis säilitatavate arhivaalide digitaalsete koopiatega". **Mis nime all on see andmebaas tuntud?**

2. Pildil on Tallinna Ülikooli keemiaprofessor ning Matemaatika ja Loodusteaduste Instituudi direktor. Doktorikraadi kaitses 1994. a. Stockholmi Ülikoolis neurokeemia ja neurotoksikoloogia alal ning vahepeal töötas veel Rootsis ja USAs. Avalikkusele on ta aga rohkem tuntud kui järgmine Tallinna Ülikooli rektor. **Kes?**

3. Küsitav on üks paljudest reformatsiooni käigus tekkinud protestantismi harudest. Selle moodustasid täiskasvanute teistkordse ristimise nõudlejad. Tuntumate esindajate hulka kuulub ka Eesti ajalukku jälje jätnud Melchior Hoffmann, kes oli 1525. a. Tartus korraldatud pildirüüste eestvedajaid. „Tähetund“ saabus 1534. a. võimu kehtestamisega saksa linnas Münsteris, mis nimetati ümber Uueks Jeruusalemmaks. **Mis protestantismi haru?**

4. See firma alustas köögimööbli tootmist 1992. a. ning nüüdseks on tegu Eesti suurima köökide tootjaga. Tartu vallas Kõrvkülas asuvas tehases toodetakse kuni 600 köögimööblikomplekti kuus, millest 40% läheb ekspordiks Norra, Rootsi, Soome, Taani, Šveitsi. **Mis firma?**

5. **Graafik Saaremaalt (1921-1999)?** Küsitav oli 18 aastat kunstnike liidu esimees.

Tartu meistrivõistlused mälumängus. X etapp 30.03.2011. Küsimused: Madis Hurt, Ants Siim, Jaak Sõnajalg

Ajalugu

6. Küsitav linn asub Baieri liidumaal Itzi jõe ääres. Linnaõigused saadi 1331. a. ning 1493. a-st pärineb vapp, millel on kujutatud linna kaitsepühakut Püha Mauritiust. Ajalooliselt tähtsal kohal on Rosenau loss, mis on kuninganna Victoria abikaasa, prints Alberti sünnikoht ja lapsepõlvkodu. Enim ongi linn tuntud oma tiheda seotuse tõttu Euroopa kuninglike suguvõsadega. Olulise keskusena sisaldas selle linna nimi muuhulgas ka Briti kuningadünastia nimes enne kui see Esimesest maailmasõjast tingituna Windsorite vastu välja vahetati. **Mis linn?**

7. 1920. a. veebruarist septembrini oli Prantsusmaa presidendiks mees, kes oli sunnitud vaimsete häirete tõttu oma ametist lahkuma. 1920. a. mais kukkus ta välja oma presidendiringi vaguni aknast ning hiljem leiti ta öösärgi väel segaduses ringi hulkumas. Mõni aeg pärast seda olevat küsitav kõndinud kohe pärast valitsuskoosoleku lõppu ülikonda riidetuna järve. Peagi läks ta erru ning paigutati vaimuhaiglasse. Tuntud on ka küsitava järeltulija (kannab temaga ka sama perekonnanime), USA näitlejanna ja lauljatar (sünd 1980), kes on muuhulgas mänginud filmides “*Yes Man*” ja “*(500) Days of Summer*”. **Kes?**

8. Piltidel nähtav hoonetekompleks (paremal osa kompleksist, sellega sama nime kandev hotell) näeb küll efektne välja ka arhitektuurilises mõttes, kuid ajalukku on see koht siiski läinud maja seinte vahel toimunuga. **Mis hoonetekompleks (hotell)?**

9. Selle ajaloo abiteaduse peamiseks praktiliseks eesmärgiks on teha vahet võltsitud ja originaaldokumentidel. See teadusharu on tuntud ka ürikuteaduse ning dokumendi vormiõpetuse nimede all, eriti on selle meetodeid kasutatud Läänes keskaegsete dokumentide uurimisel. Eestis on näiteks paljastatud nn Eriku võltsürrik, mille puhul selgus, et see valmis 16. sajandil Mihkli nunnakloostri keskel 1093. a. **Mis teadusharu?**

10. **Misaasta?** (+/-1 aasta 1 p.)

- 1) Albaania kuulutatakse kuningriigiks (troonile asub kuningas Zogu I).
- 2) Alexander Fleming avastab penitsilliini.
- 3) Kultuuri poole pealt: Raveli „Boléro“ esmaettekandmine ning D. H. Lawrenci teose „Leedi Chatterley armuke“ ilmumine.
- 4) Eestist: esietendus Eevald Aava „Vikerlased“.

Kultuur

11. 2010. a. ilmus esmakordselt eesti keelde tõlgituna Henri Murgeri (1822-1861) raamat (ilmunud 1851), mis on tuntud mitme kuulsa lavateose alustekstina: sellel põhinevad nii Leoncavallo ja Puccini ooperid, Kalmani operett (“*Montmartre*’i kannike”) kui ka *Broadway* muusikal (“*René*”). Teos põhineb autori noorpõlvaaastatel Pariisis, kus ta algaja kirjanikuna vireles ärklikorteris, kaaslasteks teised rahapuuduses vaevlevad sõbrad, kel polnud raha veini ega toidu jaoks ja kes seetõttu kutsusid end veejoojate klubi liikmeteks. **Mis raamat?**

12. Näete pildil ühe tänapäeva noorte subkultuuri liikmeks kehastatud Hitlerit koomiksisarjast “..... Hitler”. Selle subkultuuri liikmed kalduvad nautima indie-rock muusikat ning kõike, mille kohta võib öelda alternatiivne. Stereotüüpne selle subkultuuri esindaja on noor, kõhn, taimetoitlasest, omapäraselt riietuv 15-25 aastane noor. **Mis subkultuur?**

13. Küsitav, 1996. a loodud muusikaline kooslus on keskendunud nii gregooriuse laulu kui kaasaegse muusika esitamisele. Ladina keelest tõlgituna tähendab ansambli nimi “Hüüdja häält”. 2010. a. seisuga koosnes see kümnest lauljast, ainsaks naisliikmeks on Kadri Hunt; kunstiliseks juhiks ja dirigendiks on selle asutaja Jaan-Eik Tulve. **Mis ansambel?**

14. Isa oli tuntud inglise kirjanik, kes muuhulgas tegeles ka Armeenia kirjanduse uurimisega ning avaldas teosed „*English grammar and the Armenians*“ ja „*Armenian grammar and the English*“. Eesti keelde on tema loomingut tõlkinud peamiselt Minni Nurme. Matemaatikust tütrelt (1815-1852) pärineb oletus, et „masin võib luua ükskõik missuguse keerukusastme ja ulatusega üksikasjalikke ja teaduslikke muusikateoseid“, teda käsitletakse tihti ka kui maailma esimest arvutiprogrammeerijat. **Kes on need isa ja tütar (vastake kahe nimega, üldtuntud on nad erinevate perekonnanimedega all)?** (1+1 p.)

15. Kuulete teist osa (“*Un bal*”) ühest 1830. a. valminud heliteosest pealkirjaga “Episoodid kunstniku elust”, mis on siiski enam tuntud oma alapealkirja – “Fantastiline sümfoonia” – poolest. Teos on inspireeritud küsitava helilooja armastusest inglise näitlejatri Harriet Smithsoni vastu. Heliteose sisuks on suure kujutlusvõimega noore muusiku nägemused pärast vastamata armastusele järgnenud mürgitamiskatset. **Kes on helilooja?**

Tartu meistrivõistlused mälumängus. X etapp 30.03.2011. Küsimused: Madis Hurt, Ants Siim, Jaak Sõnajalg

Sport

16. **Kes on need, Jaapani kaht populaarseimat perekonnanime kandvad sportlased?** Kõige levinumat nime kannavad näiteks jaapani vormelisõitja, kes aastatel 2002-2008 tegi kaasa F1-s Jordani, BAR-i ja Super Aguri ridades, ning naiste iluuisutamise üksiksõidu 1994. a. maailmameister. Populaarsuselt teist nime kannavad teiste seas jaapani judokas, 2004. a. Ateena OM-i raskekaalu võitja ning samuti üks jaapani vormelisõitja, eelpool mainitud tiimi Super Aguri asutaja. (1+1 p.)

17. Spordilegend Miguel Indurain on lisaks loendamatutele saavutustele jalgrattasadula seljas oma jälje rekordiraamatutesse salvestanud ka ühel muul viisil. Nimelt on tal registreeritud maailma kõige - **millise füsioloogilise näitaja poolest on Miguel Indurain nii eriline?**

18. ATP (Association of Tennis Professionals) maailma meestennisistide edetabel koostatakse kindla punktisüsteemi alusel, mille arvesse lähevad viimase 52 nädala jooksul toimunud turniiridelt kogutud punktid. Suure slämmi turniirid annavad võitjale kõige rohkem punkte, üsna ligilähedase punktisaagi võib teenida aastalõpu turniirilt ning poole väiksema „ATP Masters“ kategooria turniiridelt, järgnevad väiksemad turniirid. Eelmise nädala seisuga oli maailma meestennisistide esikolmik järgmine: 1. Rafael Nadal 12,630; 2. Novak Djokovic 8,710; 3. Roger Federer 8,280. **Tahame teada, mitu punkti teenib ühe suure slämmi turniiri võiduga!** (+/200 1 p.)

19. Pildilolev Liibanonis sündinud USA korvpallur on olnud NBA ajaloo täpseim 3-punkti visete sooritaja, oma karjääri jooksul tabas ta 45,4% kolmestest. Tema isa Malcolm oli tunnustatud politoloog ja Lähis-Ida ekspert. **Kes?**

20. **Mis karikas?**

Tartu meistrivõistlused mälumängus. X etapp 30.03.2011. Küsimused: Madis Hurt, Ants Siim, Jaak Sõnajalg

Loodus & Geograafia

21. Pildil nähtav mägi on Aafrikas kõrguselt teine Kilimanjaro järel (5199 m) ning kannab sama nime riigiga kus ta asub – õigemini on riik nimetatud mäe järgi, mitte vastupidi. Kõrgeimad tipud kannavad nimesid Batian, Nelion ja Point Lenana. **Mis mägi?**

22. Eesti zooloog, Gustav Vilbaste poeg Juhan Vilbaste (1924-1985) oli küsitava, ka Eestis esineva putukarühma üks parimaid spetsialiste maailmas. Loomadele eestikeelsete nimetuste väljamõtlejana, andis ta sellele loomarühmale küll ka uue nime – tirdid, kuid siiani on paralleelselt kasutusel algne ja meie jaoks ehk tuntumgi nimi, mida oleme eelkõige harjunud seostama putukarühma troopilistel aladel elavate lärmakate esindajatega. Süstemaatiliselt on küsitavad putukad paigutatud nokaliste seltsi ning on seega lähemalt sugulased lehetäide, lehekirpude, kariliste ja lutikatega. **Mis putukarühm?**

23. *Platanthera bifolia* on Eestis tavaline käpaline, sellele annavad kinnitust ka arvukad rahvasuus käibel olnud nimetused nagu näiteks jumalkäsi, juudakäpad, nahkviil, öökuninganna, ööneitsi jms. Liigi eestikeelne teaduslik nimetus tuleneb aga kahe suure ja tugeva lehe olemasolust õisiku juures. Küsitava käpalise nime kannab ka 1994. a-st ilmuv MTÜ Eesti Orhideekaitse Klubi ajakiri. **Mistaim?**

24. See saarestik on tähelepanuväärne oma looduse tõttu: kahel selle saarestiku saarel kasvab näiteks endemne palmiliik (*Lodoicera maldivica*), mille vili sarnaneb kahe hiigelsuure kokkukasvanud kookospähkliga. Need suured pähklid (kaal kuni 23 kg) muutusid legendaarseks enne nende tegeliku päritolukoha väljaselgitamist, kuna neid leiti teistele ümbruskonna saarte randadele uhituna. Liigirikkuse poolest on tuntud selles saarestikus asuv Aldabra atoll. **Mis saarestik?**

25. Hiiglaslike litosfääriplokkide, laamade, omavahelise liikumine tulemusena tekivad maavärinad ja vulkaanipursked. Olenevalt definitsioonist on kokku seitse või kaheksa suurt laama ja rida väiksemaid. Neist kõige väiksem paistab silma ka selle poolest, et on erinevalt teistest nimetatud ühe isiku (1536-1602) järgi. Küsitav oli hispaania kuningas Felipe II teenistuses olnud kreeka meresõitja, kelle nime kannab lisaks laamale ka Vancouveri saart Washingtoni osariigist eraldav väin. **Kes?**

Teadus & Tehnika

26. Need kaks keemilist elementi (järjekorranumbritega 6 ja 55) teeb muuhulgas eriliseks asjaolu, et nende kaudu on hetkel defineeritud kaks SI ühikut. Nii on mool ainehulk, milles on sama palju osakesi kui on aatomeid 12 grammis küsitava elemendi isotoobis massiarvuga 12. Sekundit defineeritakse aga kui ajavahemikku, mille jooksul küsitava elemendi isotoop massiarvuga 133 kiirgab laine, mis teeb 9 192 631 770 võnget. **Mis elemendid?** (1+1 p.)

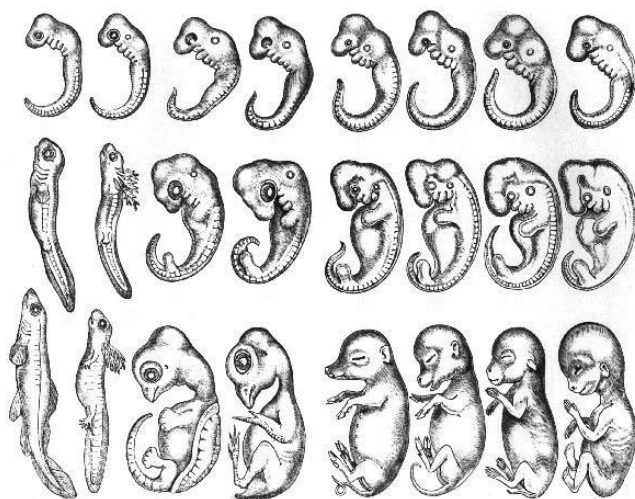

27. Nähtava helikopteritüübi tootjafirmaks Boeing ning tegemist on ühe vanima tüübiga, mis ikka veel tootluses on – seda kasutati esmakordselt Vietnamis 1962. a. ülesandega suurte relvade, laskemoona, inimeste jm varustuse ümberpaigutamine lahingualal. Olulise eelise andis 315 km/h-ni ulatuv tippkiirus. **Mis helikopter?**

28. Pildil on Adriana Manuela Ramona Jellinek (1889-1929). Teda kutsuti lühema nimega, mille järgi sai nime ka teatud firma toodang. **Mis nimega teda kutsuti?**

29. Legendi kohaselt jäi ükskord saksa keemik Kekulé õpiku kirjutamisest vaheaega tehes kamina ees tukkuma. Pooleldi unes olles hakkasid tema silme ees keerlema ja väänlema aatomite ahelad meenutades madusid. Äkitselt, pärast seda kui üks sellistest madudest oli haaranud end sabast, ärkas rabatud Kekulé üles ja pani samal öösel kirja ... struktuuri. **Mis molekul sobib lünka?**

30. Nähtav pilt illustreerib biogeneetilist reeglit, mille kohaselt korduvad isendi lootelise arengu käigus liigi ajaloolise ehk fülogeneetilise arengu etapid. Seda reeglit tuntakse samuti ühe saksa bioloogi nime järgi, kes selle 1866. a. sõnastas. Mehe panus bioloogiasse seisneb ka mitmete uute sõnade kasutuselevõtus (sh ökoloogia ja protistid). **Kes?**

Tartu meistrivõistlused mälumängus. X etapp 30.03.2011. Küsimused: Madis Hurt, Ants Siim, Jaak Sõnajalg

Meelelahutus

31. Selle 1869. a. ilmunud vene kirjandusteose ekraniseerimisel asendas Akira Kurosawa esialgse aja ja ruumi kaasaegse, sõjajärgse Jaapaniga. Peategelane Kameda on surmamõistetud sõdur, kellele antakse armu viimasel hetkel, laskekomando ees seistes. Kogemus mõistagi ehmatas - Kameda närvikava on vägagi habras, ta muutub passiivseks ja ülimalt siiraks, isegi lihtsameelseks - kuid pärast mõneajalist kosumist ühes Okinawa vaimuhaiglas reisib ta Hokkaidole, Jaapani põhjaossa. Lugu on traagiline: armukolmnurk kahe mehe – Kameda ja Akama – ning endise konkubiini Taeko vahel saab saatuslikuks kõigile kolmele. **Millisele romaanile tugineb see 1951. a. linatöös?** (õige autor 1 p.)

32. Seda, prantsuse kõrgeimat filmikunstiauhinda on välja antud alates 1975. aastast. Selle kutsumine nn prantsuse versiooniks USA Oscaritest on nii mitmeski aspektis kohane, muuhulgas kannab ka see üht isikunime. Täpsemalt on auhind nime saanud skulptor ... Baldaccini (1921-1998) eesnime järgi, kelle loodud on tunnustusena üleantav kuju. Nimetatud mees oli neodadaismi esindaja, kes kasutas oma skulptuuride tegemiseks prügimäelt leitud vanarauda. Kuulsad olid tema „kompresioonid“ ehk kokkupressitud autovrakkidest loodud skulptuurid. **Mis filmiauhind?**

33. Kaks Hollywoodi näitlejat nooruses. Vasakpoolsest tüdrukust sirus 1953. a. parima naisnäitleja Oscariga pärjatud filmidiiva, kes on praeguseks läinud manala teele. Parempoolne on aga suur naiste lemmik ning tegutseb aktiivselt ka praegu. **Kes?** (1+1 p.)

34. Sakslaste oskus hüüdnimesid panna on teada-tuntud ja selle üheks tõestuseks on Angela Merkeli abikaasa, kvantfüüsik Joachim Saueri ning Gerhard Schröderi hüüdnimed, mis on ühtlasi kultuuri- ja meelelahutusmaailmast tuntud teoste pealkirjad. Sauerile jäi tema eelkõige muusikalide maailmast tuntud hüüdnimi külge pärast Bayreuthi festivali külastamist ning viitab tema kombele avalikkuse tähelepanu vältida; Gerhard Schröderi kirjandus- ja filmivaldkonnast tuttav hüüdnimi on aga inspireeritud tema arvukatest abieludest. **Mis hüüdnimed?** (1+1 p.)

35. Küsitav prantsuse dirigent ja helilooja (1925-2006) on läänemaailmas ehk enim tuntud oma versiooniga loost “*Love is Blue*”, mis püsis 1968. a. *Billboardi* tabeli tipus viie nädala jagu. Meile on ta aga eelkõige tuntud dirigendina, kelle orkestri poolt salvestatud muusikat võis Nõukogude ajal kuulda mitmetes saadetes. Näiteks juhatas hetkel kuuldav lugu “*Alouette*” (“Lõoke”) sisse saate “Loomade maailmas”. **Kes?**

Varia

36. Eesti keeles lihtsalt röövlmaskiks nimetatav peakate on oma ingliskeelse nimetuse saanud Krimmi poolsaarel asunud endise linna, nüüdseks juba Sevastopoli osa järgi. Nimelt kasutasid Krimmi sõja ajal seal võitlevad inglased kaitseks krõbeda külma eest just seesuguseid mütsikesi. Asula ongi tuntud peamiselt nimetatud sõjalise konflikti tõttu – ajalooramatuisse on kirjutatud linnakese nimeline lahing. Peakatet seostatakse tänapäeval esmajoones Iiri Vabariikliku Armeega (IRA). **Mis peakate/asula Ukrainas?**

37. Piltidel olevat kahte inimest seob esmapilgul ehk lausa uskumatunagi tunduv lähedane sugulusaste (tegemist on nõbudega). Vasakul nähtav Hollywoodi diiva (1924), sünninimega Betty Joan Perske, on tuntud sellistest filmidest nagu “Key Largo” (1948), “Kuidas abielluda miljonäri?” (1953), “Mõrv idaekspressis” (1974); sama palju laineid lõi tema kooselu Humprey Bogartiga, mis kestis viimase surmani. 2009. a. pälvis ta nn au-Oscari. Paremal olev mees ilmselt kommentaare ei vaja; ütleme ainult, et tegemist on ühe praegu ametis oleva presidendiga. **Kes?** (1+1 p.)

38. Küsitav, ülikoole ühendav grupp asutati 1985. a. ja nimetati ühe Portugali ülikooli järgi, mis ühenduse asutamise aastal tähistas 700. aastapäeva. Eestist kuulub gruppi Tartu ülikool, mis sai liikmeks 2003. a. Kokku kuulub sinna aga 38 ülikooli, kusjuures mitte ühtegi Lätist ja Leedust. **Mis grupp?**

39. Maarja Kangro võitis käesoleva aasta Tuglase auhinna oma novelli „48 tundi“ eest. Novelli sündmustik leiab aset 48 tunni jooksul, mille jooksul meeleheitel naisest peategelane peab jõudma teatud sihile. **Milline on see eesmärk?**

40. Kuuldav ansambel oli oma kuulsuse tipul 60ndate lõpu „hipiajastul“ ning grupp sobis isegi oma ühesõnalise nimega sellesse ajastusse nagu rusikas silmaauku. Ansambel oli rassiliselt mitmekesine, selle juht oli mustanahaline Arthur Lee. Eesti keeles 2006. a. ilmunud raamatust „1001 albumit, mida elu jooksul peab kuulama“ võib leida 2 küsitava grupi üllitist. **Mis ansambel?**

Tartu meistrivõistlused mälumängus. X etapp 30.03.2011. Küsimused: Madis Hurt, Ants Siim, Jaak Sõnajalg

Vastused

1. Saaga (MH)
2. Tiit Land (MH)
3. anabaptistid (MH)
4. Arens (MH)
5. Ilmar Torn (AS)
6. Coburg (MH)
7. Paul Eugène Louis Deschanel (1855-1922) (AS)
8. Watergate (MH)
9. diplomaatika (AS)
10. 1928 (AS)
11. "Stseene boheemlaselust" ("*Scènes de la vie de bohème*") (MH)
12. hipsterid (AS)
13. Vox Clamantis (MH)
14. George Gordon Byron ja Ada Lovelace (AS)
15. Hector Berlioz (MH)
16. Satō ja Suzuki (MH)
17. kõige madalam pulsisagedus (28 lööki minutis) (MH)
18. 2000 punkti (AS)
19. Steve Kerr (AS)
20. America's Cup (MH)
21. Mount Kenya (MH)
22. tsikaadid (MH)
23. kahelehine käo keel ehk ööviul (MH)
24. Seišellid (AS)
25. Juan de Fuca (MH)
26. süsinik ja tseesium (MH)
27. Boeing CH-47 Chinook (MH)
28. Mercedes (AS)
29. benseen (MH)
30. Ernst Haeckel (MH)
31. Fjodor Dostojevski „Idioot“ (JS)
32. César (MH)
33. Audrey Hepburn ja George Clooney (AS)
34. Ooperifantoom ja Sõrmuste isand (MH)
35. Paul Mauriat (MH)
36. Balaclava/ Balaklava (JS)
37. Lauren Bacall ja Shimon Peres (Iisraeli president) (MH)
38. Coimbra grupp (AS/MH)
39. leidma mehe, kes talle lapse teeb (AS)
40. Love (AS)